

7. Вапнярчук В. В. Витребування та отримання, проведення інших процесуальних дій як способи збирання доказів у кримінальному провадженні / В. В. Вапнярчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 3. – Т. 3. – С. 85–89. – Серія «Юридичні науки».

Гуледза Василина Михайлівна,
ад'юнкт кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ РОЗСЛІДУВАННЯ ВТЕЧІ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ АБО З-ПІД ВАРТИ

Одним з найбільш небезпечних злочинів проти правосуддя є втеча з місць позбавлення волі або з-під варті, оскільки саме цей злочин безпосередньо посягає на правосуддя як галузь державної діяльності, дискредитує усю судову та правоохоронну систему, а також призводить до цілого ряду негативних наслідків матеріального, організаційного та соціального характеру. Зокрема, задля розшуку осіб, які вчинили цей злочин, необхідно залучати значну кількість сил та засобів, витратити великі суми грошових коштів із державного бюджету.

Суспільна небезпека втечі з позбавлення волі або з-під варті обумовлюється також тим, що вона вчиняється особою з метою уникнення кримінальної відповідальності, внаслідок чого порушується принцип невідворотності покарання за вчинений злочин; факт втечі негативно впливає на інших засуджених, а також на злочинців, які перебувають на волі, породжуючи в перших надію на ухилення від відбування покарання, а у других – почуття безкарності за вчинені злочини; суспільна небезпека втеч зростає й через те, що засуджені (ув'язнені), які вчинили втечу, перебувають на нелегальному становищі, добувають кошти для існування злочинним шляхом, у низці випадків утягують у злочинну діяльність інших осіб, передусім з числа молоді. Найбільшу небезпеку становлять втечі, поєднані з нападом засуджених на особовий склад варті з метою усунення перешкод для здійснення задуму й заволодіння зброєю, яку вони використовують для здійснення збройного опору при

подальшому їх затриманні, а також для вчинення нових злочинів [1, с. 442].

Так, за даними офіційної статистичної звітності Генеральної прокуратури України, на території держави протягом 2013–2016 років та дев'яти місяців 2017 року обліковано 241 випадок втеч з місць позбавлення або з під-варти (2013 р. – 53, 2014 р. – 66, 2015 р. – 52, 2016 р. – 39, 9 місяців 2017 р. – 31). Разом з тим, лише в 194 кримінальних провадженнях особі повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення (80,5%), а 10 кримінальних проваджень взагалі зупинено в зв'язку з тим, що місцезнаходження підозрюваного невідоме.

Вказане свідчить про те, що якість розслідування даної категорії кримінальних правопорушень залишається на невисокому рівні, має ряд прорахунків і недоліків та вимагає удосконалення, яке є неможливим без належного наукового забезпечення досудового розслідування, розробки криміналістичних рекомендацій щодо методики розслідування втечі з місць позбавлення волі або з-під варти.

Загалом, проблематика розслідування втечі з місць позбавлення волі або з-під варти почала викликати науковий інтерес у вчених-криміналістів приблизно з середини минулого століття. Так, у 1968 році у Дніпропетровську під авторством Є. П. Коновалова та М. Л. Мельниченко було видано навчальний посібник «Особливості огляду місця події у справах про втечі засуджених з виправно-трудових колоній» [2].

В подальшому значна увага науково-теоретичній розробці даної тематики була приділена співробітниками кафедри криміналістики Вищої школи МВС колишнього СРСР, керівниками котрої були видатні науковці Р. С. Белкін та Г. Г. Зуйков. Згодом до розробки цієї проблеми долучилися С. В. Бородін, А. Г. Бронніков, І. М. Гуткін, В. Є. Жарський, А. М. Лантух, І. М. Лузгін, М. А. Петуховський, З. Д. Смітєнко М. П. Хілобок та ін. [3, с. 8].

У 1970-х роках побачили світ праці В. К. Коломейця «Особливості розслідування злочинів у виправно-трудових колоніях» (1972 р.) та В. І. Соколовського «Особливості розслідування та запобігання втечам засуджених з виправно-трудових установ (1979 р.), а також альбом, виконаний

авторським колективом Управління адміністративної служби міліції МВС СРСР «Способи, що застосовуються арештованими та затриманими для вчинення втеч з камер попереднього затримання та від конвоїв міліції» (1975 р.).

Окремо слід відзначити праці М. А. Петуховського, який комплексно висвітлював проблеми розслідування злочинів, учинених у місцях позбавлення волі. Результати досліджень вченого викладено у навчальних посібниках «Дізнання та попереднє слідство у виправно-трудовах установах», «Розслідування дій, що дезорганізують роботу виправно-трудовах установах», «Особливості тактики допиту свідків та обвинувачених з числа засуджених до позбавлення волі при проведенні попереднього слідства у виправно-трудовах установах», «Тактичні особливості пред'явлення для впізнання при розслідуванні злочинів, вчинених засудженими у виправно-трудовах установах». На думку О. В. Батюка, у вказаних працях особливого схвалення заслуговують науково-теоретичний рівень і практична цінність викладення таких питань, як значення законності та обґрунтованості порушення кримінальних справ для укріплення правопорядку у пенітенціарних установах; коло посадових осіб, які визнаються органом дізнання у цих установах; діяльність різних представників адміністрації установ при виявленні ознак злочинів, що залежить від їх процесуальної компетенції та конкретних посадових (адміністративних) обов'язків; допустимі межі й доцільність здійснення ряду режимних заходів в інтересах уточнення підстав для порушення кримінальних справ; можливості збирання інформації в процесі попередньої перевірки заяв та повідомлень про злочини для успішного проведення розслідування на його початковому етапі [4, с. 133].

В подальшому особливості розслідування втечі з місць позбавлення волі, а саме поняття, структуру та зміст основних елементів криміналістичної характеристики цього злочину, тактику проведення початкових та подальших слідчих дій, типові слідчі ситуації, що виникають на різних етапах розслідування, вивчали такі науковці, як В. В. Кульков, С. І. Медведєв, С. О. Кутякін, М. І. Ткаченко, Е. В. Лядов.

У сучасний період дослідженню даної тематики присвячено ряд дисертаційних робіт, зокрема праці зарубіжних

вчених А. С. Ямашкина «Методика розслідування втечі з місць позбавлення волі» (2010 р.), Р. М. Морозова «Особливості початкового етапу розслідування втечі з місць позбавлення волі» (2012 р.), Н. В. Грязевої «Методика розслідування втечі з місць позбавлення волі» (2014 р.).

Разом з тим слід відмітити, що в Україні останнім часом науковці приділяли увагу вивченню тільки кримінологічних та кримінально-правових аспектів розглядуваної проблематики, зокрема, окремих питань, пов'язаних з відповідальністю за вчинення злочинних діянь, які спрямовані на порушення функціонування органів пенітенціарної служби, а також розробці кримінально-правової та кримінально-виконавчої концепції охорони нормальної діяльності органів і установ кримінально-виконавчої служби України.

Лише у 2006 році у Київському національному університеті внутрішніх справ М. М. Сербін підготував та захистив кандидатську дисертацію «Розслідування злочинів, вчинених у місцях позбавлення волі», в якій розглянув проблеми проведення дізнання та досудового слідства у виправних колоніях та здійснив пошук додаткових можливостей удосконалення їх діяльності шляхом розробки науково обґрунтованих рекомендацій, покликаних забезпечити законність і розкриття та розслідування злочинів, що в них вчиняються [3, с. 4]. Незважаючи на безсумнівну теоретичну та практичну значимість вказаної роботи, слід відмітити, що питання розслідування такого злочину, як втеча з місць позбавлення волі або з-під варті, в ній детально не розкривалося.

Підводячи підсумки проведеного нами аналізу стану наукових досліджень, присвячених питанням розслідування втечі з місць позбавлення або з-під варті, зазначимо, що на даний час вказана проблема досліджено недостатньо і потребує подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія) : посібник / за ред. О. М. Джужі. – Київ : НАВС, 2013. – 620 с.

2. Коновалов Е. П. Особенности осмотра места происшествия по делам о побегах заключенных из исправительно-трудовых колоний :

пособие для практических работников оперчастей ИТУ и следователей органов охраны общественного порядка / Е. П. Коновалов, М. Л. Мельниченко. – Днепропетровск, 1968. – 32 с.

3. Сербін М. М. Розслідування злочинів, вчинених у місцях позбавлення волі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12. 00.09 / М. М. Сербін ; КНУВС. – Київ, 2006. – 16 с.

4. Батюк О. В. Становлення криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, вчинених у пенітенціарних установах / О. В. Батюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2013. – Вип. 4. – Т. 2. – С. 132–134.

Дацюк Богдан Васильович, слухач навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Серйозної шкоди цій соціальній цінності завдає злочинність, боротьба з якою в умовах сьогодення залишається однією з найскладніших проблем. Аналіз сучасної правозастосовної практики свідчить про те, що в практичній діяльності правоохоронних органів та й в юридичній науці невиправдано мало уваги приділяється виявленню причин та умов, які сприяли вчиненню злочинів, їх відверненню.

Тобто діяльність правоохоронних органів, в тому числі слідчого Національної поліції України зводиться до кінцевого результату – розкриття злочинів. Вказана тенденція діяльності новоствореного правоохоронного органу – Національної поліції України відходить від сучасних міжнародних практик правоохоронних органів багатьох розвинутих країн світу, де саме на профілактику та запобігання злочинності все більше приділяють уваги.

Профілактика злочинів, на думку Б. А. Бурбела, реалізовується шляхом виявлення й усунення причин конкретних злочинів, які можуть бути вчинені. Вона здійснюється у зв'язку з уже виявленими особами чи їх групами,